

DOSTUPNOST ZDRAVOTNÍ PÉČE

DOSTUPNOST ZDRAVOTNÍ PÉČE

Zajištění dostupnosti zdravotní péče je jedním ze základních předpokladů pro poskytování spravedlivé péče o zdraví a patří proto mezi hlavní cíle zdravotnických systémů. Dostupnost základní zdravotní péče pro všechny obyvatele bez ohledu na jejich platební možnosti je velmi často deklarována jako právo občanů v ústavách či jiných právních normách vyspělých zemí.

Dostupnost zdravotní péče můžeme v tomto kontextu chápat tak, že **každý by měl mít přístup ke zdravotní péči vždy, když ji potřebuje, aniž by se v důsledku čerpání péče dostal do finančně obtížné situace (1).**

Zajišťování dostupnosti zdravotní péče spočívá v odstraňování překážek, které by lidem zabraňovaly čerpat potřebnou zdravotní péči. Na celém světě se zdravotnické systémy snaží nastavovat tu správnou míru dostupnosti, jež je zárukou včasné a přiměřeně kvalitní zdravotní péče, která odpovídá potřebám a daným možnostem (zejm. dostupným personálním, finančním a materiálním zdrojům).

DIMENZE DOSTUPNOSTI

Geografická dostupnost

Aby zdravotnická služba byla dostupná, musí být pro pacienty v dosažitelné vzdálenosti. Geografická (nebo též místní či prostorová) dostupnost je určena rozmístěním zdravotnických zařízení na území státu tak, aby z hlediska např. rozložení obyvatelstva nebo dopravní obslužnosti byla občanům žijícím v rozdílných místech byla dostupná zdravotní péče různých specializací.

Velmi významným aspektem geografické dostupnosti je úroveň sítě zdravotnických zařízení. Téměř ve všech zdravotnických systémech

---

vstupuje do vytváření této sítě stát, protože v oblastech s nižší poptávkou péče (např. právě z důvodu malé hustoty osídlení) by bez zásahů státu určitý typ péče nebyl zajišťován vůbec (2, 3, 4).

Časová dostupnost

Z časového hlediska je zásadní, aby zdravotní péče byla pacientům poskytována včas (ne tedy nutně vždy co nejrychleji). Nejčastěji se sledují dva aspekty časové dostupnosti, a to:

- Cestovní čas (dojezdová doba) pacienta z domova do zdravotnického zařízení. Časová dostupnost se zde prolíná s geografickou dostupností. Zvláštní pozornost bývá v této souvislosti věnována dostupnosti pohotovostních služeb či dojezdové době záchranné zdravotnické služby.
- Čekací (objednací) doba na různá odborná vyšetření či zákroky. Zde je patrná souvislost časové dostupnosti s dostupností věcnou, např. s kapacitou zdravotnického zařízení (2, 3, 4).

Věcná dostupnost

Věcná (faktická) dostupnost je otázkou dostatečné kapacity a úrovně vybavení zdravotnických zařízení, dostupnosti potřebných technologií, zdravotnických pomůcek, léků apod. Samotná geografická dostupnost a přiměřený cestovní čas ještě nezaručují, že se zdravotnické zařízení dokáže postarat o všechny případné pacienty. V důsledku nedostatečné kapacity může docházet k prodlužování čekacích dob na vyšetření a zákroky, příp. k úplnému odmítní pacientů (to známe např. u zubních lékařů) (2, 3, 4, 5).

Finanční dostupnost

Při posuzování finanční dostupnosti se zjišťuje, zda a jak velké existují finanční bariéry v přístupu ke zdravotní péči. Sleduje se

---

způsob úhrady nákladů za poskytnutou zdravotní péči. Existuje několik způsobů úhrady, přičemž v systémech s garantovanou univerzální dostupností má být dostupnost zajištěna především prostřednictvím financování ze státního rozpočtu nebo z veřejného zdravotního pojištění. Přípustná je i spoluúčast pacientů, která však má svá omezení plynoucí z potřeby chránit pacienty před finančními riziky spojenými s využíváním zdravotnických služeb (2, 3, 4).

Odborně-medicínská dostupnost

Odborně-medicínská (neboli profesionální) představuje možnost získat specializovanou zdravotní péči u závažných nebo vzácně se vyskytujících onemocnění. Ovlivňuje ji jak počet lékařů, tak jejich odbornost a specializace. Specializované služby obvykle bývají centralizovány ve větších městech. Horší geografická dostupnost je kompenzována vysokou kvalitou a snahou o snížení nákladů, které jsou u tohoto typu služeb velmi vysoké (2, 3, 4).

Organizační dostupnost

Organizační dostupnost vymezují překážky, které pacient má (či naopak nemá) ve vztahu ke zdravotnickým službám. Např. primární péče může mít roli tzv. „gatekeepera“ - pak ke vstupu do specializované péče hrazené z veřejných zdrojů je nutné mít doporučení od praktického lékaře (samozřejmě to platí s určitými výjimkami, nejčastěji pro různé akutní stavy). Sledovat se ale může také zajištění návaznosti jednotlivých druhů zdravotní péče (2, 3, 4).

Sociokulturní dostupnost

V rámci tohoto typu dostupnosti se sledují sociální a kulturní překážky, které znesnadňují případně znemožňují orientaci pacienta ve zdravotnickém systému. Tato zhoršená orientace může následně vést k tomu, že se pacientům nedostane včas potřebné zdravotní péče.

K omezování této dostupnosti může docházet typicky v důsledku nízkého stupně vzdělání, odlišné etnické příslušnosti, náboženského vyznání, jazykové bariéry, zdravotního handicapu apod. (3, 4, 5).

Psychosociální dostupnost

Závisí na motivaci pacienta vyhledat lékaře, která je ovlivněna důvěrou pacienta k lékaři a ke zdravotnictví, zájmem o vlastní zdraví, citlivostí vůči poruchám zdraví, vnímáním hrozby nemoci, ochotou spolupracovat apod. (2, 3, 4).

LEGISLATIVA

Kromě finanční dostupnosti mají v ČR povinnost zajišťovat místní a časovou dostupnost zdravotnických služeb veřejné zdravotní pojišťovny. Tato povinnost je uvedena v [nařízení vlády č. 307/2012 Sb., o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb](#).

Místní a časová dostupnost je zde stanovena jednak dojezdovou dobou k lékařům jednotlivých specializací v ambulantní a lůžkové péči, jednak maximálními čekacími dobami na vybrané plánované zákroky (viz tabulky níže).

Pokud pojištěnec nemůže najít poskytovatele zdravotní péče, který by mu poskytl potřebnou péči v uvedených lhůtách, je zdravotní pojišťovna povinna poskytovatele zdravotní péče svému pojištěnci zajistit.

Dojezdová doba ambulantní péče

Do 35 minut: všeobecné praktické lékařství, praktické lékařství pro děti a dorost, gynekologie a porodnictví, zubní lékař, lékárna.

Do 45 minut: diabetologie, chirurgie, neurologie, oftalmologie, otorinolaryngologie, ortopedie, radiologie a zobrazovací metody (jen ultrazvukové a rentgenové a skiagrafické vyšetření), rehabilitační a fyzikální medicína, fyzioterapie, urologie, vnitřní lékařství.

Do 60 minut: gastroenterologie, kardiologie, pneumologie a ftizeologie, hematologie a transfúzní lékařství, revmatologie, hemodialýza, psychiatrie, psychologie, logopedie, dermatovenerologie.

Do 90 minut: alergologie a klinická imunologie, angiologie, endokrinologie, nefrologie, klinická onkologie, dětská chirurgie, dětská a dorostová psychiatrie, dětská neurologie, ortodontie, počítačová tomografie.

Do 120 minut: dětská gynekologie, foniatrye a audiologie, radiační onkologie, magnetická rezonance, nukleární medicína, kardiochirurgie, neurochirurgie, cévní chirurgie, infekční lékařství, lékařská genetika, plastická chirurgie, geriatricke, sexologie.

Zdroj: MZCR

Tabulka převzata z: Nemáte lékaře? Pojišťovny vám ho musí sehnat! Rady, jak na to. *TN Nova* [online]. Praha, 21.5. 2013 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/clanek/zpravy/na-vasi-strane/nemate-lekare-pojistovny-vam-ho-musi-sehnat-jinak-jim-hrozi-pokuta-10-milionu.html>

Dojezdová doba lůžkové péče

Do 60 minut: anesteziologie a intenzivní medicína, gynekologie a porodnictví, neonatologie, dětské lékařství, chirurgie, vnitřní lékařství, dlouhodobá péče (ošetřovatelská péče).

Do 75 minut: neurologie, ortopedie, pneumologie a ftizeologie, rehabilitační a fyzikální medicína (akutní lůžková péče), urologie.

Do 120 minut: traumatologie, klinická onkologie, dermatovenerologie, infekční lékařství, oftalmologie, otorinolaryngologie, psychiatrie, následná lůžková péče (léčebně rehabilitační péče).

Do 180 minut: kardiochirurgie, neurochirurgie, cévní chirurgie, radiční onkologie, geriatric.

Zdroj: MZCR

Tabulka převzata z: Nemáte lékaře? Pojišťovny vám ho musí sehnat! Rady, jak na to. *TN Nova* [online]. Praha, 21.5. 2013 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/clanek/zpravy/na-vasi-strane/nemate-lekare-pojistovny-vam-ho-musi-sehnat-jinak-jim-hrozi-pokuta-10-milionu.html>

Lhůty časové dostupnosti hrazené péče

2 týdny:	skiografie.
3 týdny:	počítačová tomografie.
4 týdny:	endoskopické vyšetření, zahájení biologické léčby roztroušené sklerózy.
5 týdnů:	magnetická resonance.
6 týdnů:	mamografické vyšetření.
8 týdnů:	artroskopie, angiografie nekoronárních tepen a vaskulární intervenční výkony.
10 týdnů:	echokardiografie.
16 týdnů:	denzitometrie.
30 týdnů:	operace katarakty.
52 týdnů:	náhrada kyčelního kloubu, náhrada kolenního kloubu.

Zdroj: MZCR

Tabulka převzata z: Nemáte lékaře? Pojišťovny vám ho musí sehnat! Rady, jak na to. *TN Nova* [online]. Praha, 21.5. 2013 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/clanek/zpravy/na-vasi-strane/nemate-lekare-pojistovny-vam-ho-musi-sehnat-jinak-jim-hrozi-pokuta-10-milionu.html>

HODNOCENÍ DOSTUPNOSTI ZDRAVOTNÍ PÉČE V ČR

Protože dojezdová doba uvedená v nařízení vlády není blíže specifikována, bere se obvykle jako doba dojezdu osobním automobilem z místa bydliště pacienta do zdravotnického zařízení (2). Hodnocení legislativou stanovené místní a časové dostupnosti se pak často provádí jako sledování geografického rozmístění jednotlivých zařízení a následné určení území, jehož obyvatelstvu je zdravotnické zařízení dostupné v určených dojezdových dobách. K tomuto účelu se vytvářejí mapy dostupnosti, které zveřejňují [např. zdravotní pojišťovny](#).

Tento přístup má ale určitá omezení, která plynou zejména z toho, že není zjišťována faktická dostupnost péče, ať již z hlediska objemu poskytované péče či dalších aspektů popsaných výše.

Komplexnější pohled na dostupnost a cestu k možnému hodnocení zdravotní péče přinášejí např. výsledky projektu TAČR Omega: [„Hodnocení a modelování dostupnosti primární zdravotní péče jako klíčového aspektu zdravotní péče v ČR“](#).

Nástroje pro hodnocení dostupnosti vytváří také Ústav zdravotnických informací a statistiky, který již vypracoval interaktivní mapy zobrazující [dostupnost zdravotnické techniky](#), příp. [mapu zdravotní péče](#). Nově teď vyvíjí nástroj kombinující informace o místní a časové dostupnosti s dalšími faktory ovlivňující dostupnost zdravotní péče (zdravotní stav obyvatelstva, další poskytovatelé zdravotní péče v okolí, dopravní obslužnost atd.). Ten by měl fungovat v různých modulech zobrazujících rozdílné aspekty dostupnosti podle toho, zda je dostupnost sledována např. orgány státní správy a samosprávy, jednotlivými poskytovateli zdravotní péče nebo pacienty (7).

ZDROJE

1. GHEBREYESUS, Tedros Adhanom. Health is a fundamental human right. In: *World Health Organization* [online]. WHO, 10. 12. 2017 [cit. 2021-03-02]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/commentaries/detail/health-is-a-fundamental-human-right>
2. NOVOTNÁ, Lenka, 2009. Koncepce zajištění dostupnosti zdravotní péče [online]. In: *HPI* [online]. 2009-2021 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <Http://www.hpi.sk/2010/02/koncepce-zajisteni-dostupnosti-zdravotni-pece-v-nbsp-ceske-republice/>
3. KUBARTOVÁ, Milena, 2007. *Dostupnost zdravotní péče ve vztahu k nákladům na ZP v zemích OECD*. Jindřichův Hradec. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta managementu v Jindřichově Hradci. Vedoucí práce Rudolf Strítecký.
4. ŽÁČEK, Adolf, HOLČÍK, Jan. *Sociální lékařství II, Úvod do veřejného zdravotnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. 130 s. ISBN 80-210-0375-8.
5. DURDISOVÁ, Jaroslava.: *Ekonomika zdraví*. 1. vydání Praha: Nakladatelství Oeconomica 2005. ISBN 80-245-0998-9
6. Nemáte lékaře? Pojišťovny vám ho musí sehnat! Rady, jak na to. TN Nova [online]. Praha, 21.5. 2013 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://tn.nova.cz/clanek/zpravy/na-vasi-strane/nemate-lekare-pojistovny-vam-ho-musi-sehnat-jinak-jim-hrozi-pokuta-10-milionu.html>
7. KAROLYI, Matěj: Online nástroje CZ-DRG a mapa dostupnosti péče v ČR: Videozáznamy přednášek z konference DRG Restart 2019. In: *ÚZIS* [online]. 13.–14. listopadu 2019 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/index.php?pg=konference--videozaznamy-prednasek--2019-11-13-drg-restart>